

Inimene ja ilm
Koostaja Heino Tooming
Valgus, 1970

Juhus mängib meie elus väga suurt rolli. Päris juhuslikult ma poole sajandi eest Tartusse geograafiat õppima siiski ei läinud – oli säärane kauaaegne huvi. Sattumus on aga kindlasti see, et teisel kursusel astus meie õpperuumi füüsik Juhan Ross ning ärgitas kedagi tudengeist pühenduma aktinomeetria (päikesekiirguse uurimise) erialale. Reageerisin kunagisele pioneerile kohaselt – alati valmis!

Aspirantuuri ajal töötasin ühes toas geofüüsik Heino Toomingaga, kellest kujunes minu edaspidine juht ja õpetaja teadusilmas. Kui Tõravere observatoorium on läinud Eesti kultuurilukku õige mitmel moel (sellest kirjutas astronoom Tõnu Viik Horisondi 6. numbris aastal 2004), siis meteoroloogilise populaarteadusliku kirjanduse alussambaks oli kahtlemata just Heino Tooming.

Oma 2001. aastal ilmunud meenutusteraamatus „Ilm ja Inimesed“ kirjutas ta: „Eluaeg on mind saatnud missioonitunne, et pean rahvast valgustama. Oma ameti esimestest päevadest alates tundsin vajadust teaduse populariseerimiseks. /.../ Muidugi oli selles ka

pisut edevust, sest oli meeldiv näha oma allkirja kirjutiste all. Varjunime Toomas Kraav all kirjutasin ka satiirilisi vesteid.”

Ühes mõttes olin oma mentoriga sarnane, sest aeg-ajalt ilmusid mu lookesed Pikkeris. „Rahvavalgustamine“ aga ei tulnud algul mõttessegi. Kuni ... 1969. aastal teatas Tooming, et aitab naljategemisest (mõeldes seda nii lehtedes kui ka ülikooli klubis) – tuleb kaasa lüüa uue raamatu loomisel. Selleks oli kogumik „Inimene ja ilm”.

Raamatu sisukord kujunes ainulaadseks, kuna inimese ja ilma suhteid käsitleti väga mitmekülgsest. Koostajana tuli Toomingal n-ö ära rääkida kolmkümmend üks autorit. Moeajaloolane Ella Vende kirjutas aasta enne kogumiku ilmumist, et „... oma kogemuste põhjal olin kindel, et Te ei saa kümmet protsenti neist teemadest kätte”. Tegelikult löid kampa kõik kutsutud.

Umbes pool kogumiku artikleist – peatükk „Mis on ilm” – tutvustas ilma tekkimise protsesse ning igasuguseid ilmaelemente, teine pool aga tsivilisatsiooni ja eluslooduse seoseid nii kliima kui ka erinevate ilmanähtustega.

Minul tuli kirjutada looke, mis sai pealkirjaks „Kas õhusõit on ajavõit”. Tuli end kiiresti kurssi viia lennundusmeteoroloogia alustega. Ja püüda kirjutada huvitavalt, nii et ka teised saaksid asjast aimu.

Professor Paul Kard väitis kunagi, et iga teadust, ükskõik kui keerulist, peab saama ja saab adekvaatselt populariseerida nii, et ka nn tavalugeja aru saab. Heino Tooming

nentis: „Selleks, et kirjutise sisu jõuaks lugejani, tuleb teha mõõndusi ja vältida detaile, selgitada loo tuuma näidetega teistelt aladelt, nagu näiteks kunst ja kirjandus.”

Sattusin heasse seltskonda, oli ju valdav osa kaasatud autoreist meie tuntumad meteoroloogid, nagu näiteks Olev Avaste, Herman Mürk, Ülo Mullamaa ja Andres Tarand, bioloogid Juhan Vilbaste, Vello Tohver, Vadim Želnin jt või hoopis teiste elualade autoriteedid, nagu näiteks astronoom Lauri Luud ning Eesti teadusprogrammi üks organiseerijaid Antarktikas Enn Kreem.

Näiteks algab raamat väga haarava ja informatiivse kirjutisega „Ilmataadi vempudest moodunud aegadel” ajaloolaselt Sulev Vahtrelt, mis oli kahtlemata innustuseks ka hiljuti ilmunud „Eesti kliima minevikus ja tänapäeval” tegemisel.

„Inimene ja ilm” on olnud suurepäraseks teesuniseks elukutse valikul ilmselt paljudele noortele. Tallinna Tehnikaülikooli professor Sirje Keevallik on pihtinud, et just see raamat näitas, kui huvitav on ilmateadus.

Kuigi meteoroloogiateadus on neljakümne aastaga tublisti muutunud just ilmaennustuse osas, pole kirjutised tsivilisatsiooni ja eluslooduse seostest kliima või ilmaga sugugi aktuaalsust kaotanud. Paljud näited oma rakendusklimatoloogia loenguise olen võtnud just sellest teosest.

Mitte ei saa märkimata jätta, et „Inimese ja ilma” kõik 8000 eksemplari müüdi kiiresti ära. ●